

ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΟΙ ΣΧΟΛΙΑΖΟΥΝ ΤΑΙΝΙΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ;

του Χρ. Τσουραμάνη,
Ομότ. Καθηγητή ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

Η απάντηση στο ερώτημα του τίτλου της ομιλίας μας είναι απλή : οι ταινίες αυτές αφορούν το αντικείμενό τους. Πρακτικά όμως θα λέγαμε ότι οι εγκληματολόγοι που ασχολούνται με τη διδασκαλία εγκληματολογικών μαθημάτων είναι χρήσιμο να σχολιάζουν τις κινηματογραφικές ταινίες που περιγράφουν εγκλήματα (crime films/movies) επειδή αυτές είναι δυνατό να αποτελέσουν, έστω και παρά τον μυθοπλαστικό τους χαρακτήρα, ένα βασικό “εκπαιδευτικό βοήθημα” γι αυτούς. Ίσως μάλιστα θα μπορούσαν να αποτελέσουν και **το υπόβαθρο** πάνω στο οποίο στηριζόμενοι οι διδάσκοντες αλλά και οι διδασκόμενοι θα μπορούσαν να αντλήσουν τα κατάλληλα παραδείγματα για μια πιο ρεαλιστική τεκμηρίωση της θεμάτων της διδακτέας ύλης του μαθήματός τους.

Στη συνέχεια και προκειμένου να τεκμηριώσουμε την άποψή μας αυτή θα αναφερθούμε ειδικότερα :

- στην έννοια,
- στις διακρίσεις, και
- τους τρόπους διδακτικής αξιοποίησης των κινηματογραφικών ταινιών που αναφέρονται στο έγκλημα,

Θα ολοκληρώσουμε με την απλή αναφορά ενός ενδεικτικού καταλόγου κινηματογραφικών ταινιών εγκλημάτων του διεθνούς κινηματογράφου το περιεχόμενο των οποίων αναφέρεται σε θέματα που απασχολούν την εγκληματολογική θεωρία και πράξη.

Είναι γνωστές σε όλους μας οι ταινίες που περιγράφουν εγκλήματα (crime films/movies). Πως όμως αυτές προσδιορίζονται ειδικότερα; Σε ποιες κατηγορίες διακρίνονται; Ποια είναι η αξιοποίησή τους από τους εγκληματολόγους στη διδασκαλία, μια και η μυθοπλασία τους προσεγγίζει τα θέματα που αποτελούν αντικείμενο της Εγκληματολογίας;

Απάντηση στο πρώτο από τα παραπάνω ερωτήματα έχουμε αρχικά από την Nicole Rafter. Οι κιν. αυτές ταινίες προσδιορίζονται εννοιολογικά από αυτή, ως εκείνες,
 “.....που επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στο έγκλημα και στις συνέπειές του”
 (Rafter, 2006: 6).

Όσον αφορά τις κατηγορίες των ταινιών εγκλημάτων η Rafter με κριτήριο το ειδικότερο περιεχόμενό τους τις διακρίνει σε πέντε βασικές κατηγορίες, (όπ. παρ. σ. 61 επ.). Ειδικότερα δε, κατά την άποψή της, οι κατηγορίες αυτές αναφέρονται,
 α.- στα αίτια του εγκλήματος (“on the causes of crime”), π.χ. οι ταινίες *Trainspotting* (1996) και *Maria Full of Grace* (2000),
 β.- σε ειδικούς, κατ’ εξακολούθηση και γενικά ψυχοπαθείς δολοφόνους (“slasher, serial killer and psycho movies”), π.χ. οι ταινίες *The Texas Chainsaw Massacre* (1974), *Silence of Lambs* (1990) και *Seven* (1995),
 γ.- στη δράση αστυνομικών (“Cop and Detective films”), π.χ. οι ταινίες *Dirty Harry* (1971), *The Untouchables* (1987),
 δ.- στη διαδικασία της ποινικής δίκης (“Criminal Law films”), π.χ. οι ταινίες *The Accused* (1988), *Presumed Innocent*, (1990) και *Trial by Jury* (1994) και
 ε.- στις φυλακές και στη θανατική ποινή (“Prison and Execution films”) π.χ. οι ταινίες *The Shawshank Redemption* (1994), *The Green Mile* (1999) και *The Life of David Gale* (2003).

Ακόμα τις ταινίες εγκλημάτων θα μπορούσαμε να τις διακρίνουμε με κριτήριο τον αριθμό των θεμάτων που **βασικά** καλύπτουν, σε πολυθεματικές και σε μονοθεματικές.

Μια **πολυθεματική** κιν. ταινία θίγει σχεδόν εξίσου περισσότερα από ένα θέματα για τα οποία μπορεί να γίνουν εγκληματολογικές παρατηρήσεις. Στους “*Δuo ξένους στην ίδια πόλη*” π.χ. θίγονται στο ίδιο περίπου επίπεδο διάφορα θέματα όπως η μετασφρονιστική μεταχείριση, η προκατάληψη των αστυνομικών απέναντι στους πολίτες που τους είχαν απασχολήσει στο παρελθόν, ο θεσμός του Επιμελητή Δοκιμασίας, η θεωρία της “ετικέτας” κλπ. Επιλέγοντας ο διδάσκων μια τέτοια ταινία εγκλήματος θα έχει τη δυνατότητα αναφερθεί σε όλα ή στα περισσότερα από αυτά δίνοντας με τον τρόπο αυτό μια μεγαλύτερη ευρύτητα στο διδακτικό του αντικείμενο. Θα πρέπει να προσέξει όμως, στη κατά το δυνατόν ισομερή κατανομή του διδακτικού χρόνου ανάμεσα σε όλα αυτά τα θέματα και φυσικά θα πρέπει να αναδείξει και τον μεταξύ τους συσχετισμό.

Ο διδάσκων όμως έχει επίσης τη δυνατότητα, εάν το μάθημά του αφορά αποκλειστικά ένα συγκεκριμένο θέμα να επιλέξει μια **μονοθεματική** κιν.ταινία δηλ.

μία που θα αναφέρεται αποκλειστικά σε αυτό. Έτσι, αν θέλει να μιλήσει π.χ. για τους κατ' εξακολούθηση δολοφόνους (serial killers) μπορεί να προβάλλει στους ακροατές του το “*The Boston Strangler*”, ταινία στην οποία περιγράφεται η προσωπικότητα και η δράση ενός τέτοιου τύπου εγκληματία.

Στη συνέχεια ερχόμαστε να απαντήσουμε στο τρίτο ερώτημα από αυτά που θέσαμε παραπάνω: αξιοποιούνται στη διδασκαλία τα crime films από τους εγκληματολόγους; Την απάντηση τη δίνει και πάλι η Rafter,

“Παρότι η κινηματογραφική ταινία παίζει βασικό ρόλο στη δημιουργία αναπαραστάσεων και αντιλήψεων για το έγκλημα, οι εγκληματολόγοι παραδοσιακά αγνοούν το γεγονός αυτό, προσκολλημένοι σε μια στενή από κοινωνική άποψη, αντίληψη που τους θέλει να δίνουν μικρή σημασία στην αλληλεπίδραση του εγκλήματος με τον πολιτισμό...” (Rafter, 2006:4).

Η επιφυλακτική αυτή στάση των εγκληματολόγων θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οφείλεται σε κάποια αρνητικά χαρακτηριστικά/μειονεκτήματα των crime films, τα οποία αφορούν την εικόνα που παρουσιάζουν στο κοινό τους και η οποία – “σεναριακή αδεία”- μπορεί με το τρόπο αυτό να διαφέρει αισθητά, από εκείνη που ισχύει στην πραγματικότητα.

Όπως παρατηρείται (Bortner 1984, Rosow 1978, Surette 1992 : 34) σε αυτά ανήκει το ότι οι ταινίες εγκλημάτων:

- Δίνουν υπερβολική έμφαση στη βία,
- Θεωρούν τους εγκληματίες ως επαγγελματίες παράνομους με βασικό κίνητρό τους την απληστία,
- Παρουσιάζουν τα περισσότερα θύματα ως ανυπεράσπιστα και υποταγμένα στη μοίρα τους,
- Εμφανίζουν το επάγγελμα του αστυνομικού ως ένα ελκυστικό επάγγελμα που του δίνει ανεξέλεγκτη εξουσία και συναρπαστική δράση,
- Δίνουν μια ρομαντική χροιά σ’ αυτόν που πολεμάει το έγκλημα καθώς και στο συνήγορο της υπεράσπισης και τους θεωρούν και τους δυο ως τους κατεξοχήν αμφισβητίες του συστήματος,
- Θεωρούν τη βία ως ένα απαραίτητο στοιχείο της δουλειάς των παραπάνω και

- Περιγράφουν τις φυλακές αποκλειστικά και μόνο, σαν κρατικά ιδρύματα που δυσλειτουργούν και εκείνους που εργάζονται σε αυτά ως άτομα σκληρά και διεφθαρμένα.

Είναι όμως δύσκολο να αρνηθεί κανείς ότι στα θετικά τους στοιχεία περιλαμβάνονται:

- Η τόνωση του ενδιαφέροντος των φοιτητών/τριών για την παρακολούθηση & την συμμετοχή τους στο μάθημα και το ότι
- Δείχνουν – έστω & με αναπαράσταση - το έγκλημα «εν τω γίνεσθαι» κάτι που είναι σπάνιο να γίνει στην πραγματικότητα, αποτελώντας έτσι ένα "ζωντανό" παράδειγμά του.

Με βάση τα παραπάνω οι ταινίες εγκλημάτων πιστεύουμε πως είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για την διδασκαλία εγκληματολογικών μαθημάτων σε δυο τουλάχιστον, περιπτώσεις.

Στην πρώτη από αυτές, αυτοτελώς και **σε ειδικό μάθημα** στο οποίο θα συγκριθεί η πραγματική εικόνα του εγκλήματος με εκείνη που του αποδίδουν οι ταινίες εγκλημάτων. Ένα τέτοιο μάθημα θα μπορούσε να λέγεται π.χ. "Το έγκλημα στον κινηματογράφο & στην κοινωνία".

Η δεύτερη περίπτωση είναι πιο απλή από την προηγούμενη και **λειτουργεί συμπληρωματικά στη διδασκαλία των διαφόρων κεφαλαίων της ύλης ενός εγκληματολογικού μαθήματος**. Συγκεκριμένα ο διδάσκων στη **βιβλιογραφία** που χρησιμοποιεί για το μάθημά του προσθέτει και κάποια/ες ταινίες που αφορούν το περιεχόμενο των διαφόρων κεφαλαίων του διδακτικού εγχειριδίου που χρησιμοποιεί.

Όσον αφορά τη **διδακτική διαδικασία** εάν ακολουθηθεί η **πρώτη περίπτωση** παρουσιάζεται πρώτα η κοινωνική πραγματικότητα και επακολουθεί η ταινία. Στη συνέχεια επακολουθεί συζήτηση κατά την οποία ο διδάσκων και οι διδασκόμενοι εκθέτουν τις απόψεις τους, λύνουν τις απορίες τους & καταλήγουν στα όποια συμπεράσματά τους.

Στη δεύτερη περίπτωση ισχύει **ό,τι και για τις υπόλοιπες βιβλιογραφικές αναφορές**. Την ταινία μπορεί να τη δει κατ' ιδίαν όποιος διδασκόμενος επιθυμεί για τους δικούς του φυσικά λόγους, που μπορούν να περιλαμβάνουν την καλύτερη κατανόηση του μαθήματος, την εκπόνηση σχετικής εργασίας ή ακόμα και τη διασκέδασή του. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι δεν θα μπορεί **να αποτελέσει και από μόνη της τη βασική "βιβλιογραφική αναφορά"** πάνω στην οποία θα οικοδομηθεί

όλη η διδακτική διαδικασία, οπότε είναι παιδαγωγικά χρήσιμο, κατά τη γνώμη μας να ακολουθηθεί και εδώ η πορεία που είδαμε στην προηγούμενη περίπτωση.

Ολοκληρώνοντας παραθέτουμε έναν ενδεικτικό κατάλογο είκοσι (20) ταινιών του αμερικάνικου - βασικά - κινηματογράφου, παραθέτοντας παράλληλα και το - εγκληματολογικά ενδιαφέρον - ζήτημα που αποτελεί το αντικείμενό τους. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι ο διδάσκων που θα τις επιλέξει δεν θα μπορεί να αντλήσει από αυτές και κάποιο/α άλλο/α θέματα. άξια εγκληματολογικής προσέγγισης.

- Bonnie & Clyde (1967) – Ληστεία Τραπεζών
- The Boston Strangler (1968) - Κατ' εξακολούθηση δολοφόνοι
- Silence of the lamps (1991), - >> >>
- Henry : A portrait of a serial killer - >> >>
- Dahmer (2002) >> >>
- The Godfather I, II, III (1972, 1990) - Οργανωμένο έγκλημα
- The Untouchables (1987) - >> >>
- The Accused (1988), - Βιασμός
- All the President's Men (1976), - Κατάχρηση εξουσίας
- American History X (1998) - Εγκλήματα μίσους, ρατσισμός
- Attica (1980) - Εξέγερση στις φυλακές
- Brubaker (1980) - Σωφρονιστικό σύστημα
- Carlito's Way (1993) - Θεωρία "ετικέτας"
- A Clockwork Orange (1971) - Βία
- Dead Man Walking (1996) - Θανατική ποινή
- Dog Day Afternoon (1975) - ΜΜΕ και έγκλημα
- Goodfellas (1990) - Θεωρίες κοινωνικής μάθησης
- Shawshank Redemption (1994) - Σωφρονιστικό σύστημα

(Για σχετικούς αναλυτικούς καταλόγους βλ. μ.α. σε Rafter, 2006 : 235 – 240), Brezina, 2008 : 41 – 74, Hughes 2006, 225 – 236 ενώ για σχετικές ελληνικές ταινίες βλ. Κουκουτσάκη, 2006, Παραδείση, 2006) - .

Συμπέρασμα

Ολοκληρώνοντας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι εγκληματολόγοι θα πρέπει να σχολιάζουν κινηματογραφικές ταινίες εγκλημάτων δεδομένου ότι αυτές είναι δυνατόν να αποτελέσουν πολύτιμο βοήθό τους για τη διδασκαλία των

εγκληματολογικών μαθημάτων. Επομένως η κιν. ταινία που αναφέρεται στο έγκλημα και τις συνέπειές του μπορεί να αποτελέσει το υπόβαθρο για τη διδασκαλία εγκληματολογικών μαθημάτων. Η πρακτική αυτή που πιστεύουμε ότι καθιστά ακόμα περισσότερο ελκυστικό από ότι είναι από τη φύση του ένα εγκληματολογικό μάθημα, ακολουθείται ήδη από καθηγητές εγκληματολογίας που διδάσκουν σε ξένα πανεπιστημιακά ιδρύματα, θεωρούμε δε ότι θα πρέπει να ακολουθηθεί – εφόσον υπάρχει και η κατάλληλη τεχνολογική υποδομή και η διάθεση για εκπαιδευτικές καινοτομίες – και από τους Έλληνες συναδέλφους τους. -